

МАЛА ПРОЗА УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ-ШІСТДЕСЯТНИКІВ У ПЕРЕКЛАДІ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (42).

УДК 821.161.2-32(=511.141).09:81'255.4

DOI: 10.24144/2663-6840/2019.2(42).137–143.

Балла Е. Мала проза українських письменників-шістдесятників у перекладі угорською мовою; кількість бібліографічних джерел – 16; мова українська.

Анотація. У статті досліджено переклади угорською мовою зразків української малої прози письменників-шістдесятників, представлених в антологіях «Ukrán elbeszélők» («Українські оповідачі») (1968) та «Napralforgók. Mai ukrán elbeszélések» («Соняшники. Сучасні українські оповідання») (1982). Зроблено аналіз окремих художніх текстів (творів В. Дрозда, Гр. Тютюнника, Є. Гуцала, В. Шевчука, Р. Іванчука), що демонструють широту тематичної та стильової палітри тогочасної української новелістики, а також творчу еволюцію окремих митців. Наголошено на винятковій ролі упорядника та перекладача Шари Каріг у популяризації української літератури. Предметом вивчення стали також досягнення в галузі перекладу Пала Мішлєй, Ендре та Анни Бойтарів, Сви Грігаші, Дьєрдя Радо та ін. Усі проаналізовані переклади засвідчують майстерність перекладачів, їх здатність адекватно передати засобами іншої мови зміст та художню специфіку текстів, різних за характером художнього вислову.

Ключові слова: українська література, письменники-шістдесятники, художній переклад, антологія, мала проза.

Постановка проблеми. Творчість письменників-шістдесятників – самобутнє й надзвичайно якісне з художнього погляду явище в літературному житті України. Незаперечним є той факт, що представники шістдесятницького руху спричинилися до потужного оновлення ідейної та жанрово-стильової палітри української літератури. Попри феєричний вибух поетичного шістдесятництва (Л. Костенко, І. Драч, В. Симоненко, Д. Павличко та ін.), новаторські тенденції яскраво проявляються і в прозових жанрах. Найбільш показово модерністський дискурс простежується в малій прозі таких митців цієї епохи, як Григор Тютюнник, Євген Гуцало, Володимир Дрозд, Валерій Шевчук, Роман Іванчук. Як слушно твердить В. Дончик, основним внеском, який зробила в подальший розвиток прози новелістика 60-70-х років, «був поглиблений психологізм, тонкий соціально-етичний (а частіше етично-соціально-етичний) аналіз і ліричний, духовно-змістовний підтекст, чуття народного характеру, соковитість матеріальних і психологічних подробиць, виявлення внутрішнього життя «мови», її глибинних ресурсів тощо» [Дончик 2003, с. 172].

Усі ці факти, безумовно, з різних точок зору ґрунтовно висвітлені критиками та літературознавцями (М. Гримач, В. Дончик, М. Жулинський, Н. Зборовська, М. Ільницький, Л. Тарнашинська та ін.), однак недостатньо уваги приділялося важливному питанню, як популяризувалася творчість письменників постсталінського періоду в закордонних виданнях, які переклади були здійснені й опубліковані за рубежом у 1960–80-х роках, у час активної праці митців. Саме тому ми поставили перед собою мету – здійснити загальний огляд перекладів новелістики письменників-шістдесятників угорською мовою, дати наукову оцінку внеску перекладачів у розвиток українсько-угорських міждисциплінарних контактів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З цього погляду нашу увагу привернули два антологічні видання, у яких розміщено переклади угорською

мовою показових зразків української малої прози. Обидві антології були упорядковані та опубліковані у видавництві «Еуропа» в Будапешті, при якому діяв відділ слов'янських літератур, що займався виданням художніх набутоків слов'ян угорською мовою. Перша антологія вийшла в 1968 році під назвою «Ukrán elbeszélők» («Українські оповідачі») і представила угорському читачеві новели та оповідання 47 українських авторів різних періодів – від Г. Квітки-Основ'яненка до письменників шістдесятих років ХХ століття – Р. Іванчука, Б. Харчука, Гр. Тютюнника, Ю. Щербак, В. Симоненка, Є. Гуцала, В. Дрозда, В. Шевчука. Саме творчість названих митців заслуговує на детальне наукове осмислення з огляду на обраний нами вектор наукових студій.

Більш багатогранно представлена спадщина прозаїків-шістдесятників у виданні 1982 року – антології малої прози 70-х – початку 80-х років «Napralforgók. Mai ukrán elbeszélések» – «Соняшники. Сучасні українські оповідання». Назву збірці дало уміщене в цій книзі однойменне оповідання О. Гончара (переклад Ласла Шандора).

Наголосимо, що упорядником обох збірників є Шари Каріг – угорська поетеса, перекладач, літературознавець, видавець, громадський діяч, внесок якої в справу популяризації української літератури в Угорщині є колосальним. Ю. Щербак цілком умотивовано назвав її «постійним представником української літератури в Угорській Народній Республіці» [Щербак 1973, с. 168]. На жаль, її праця належно не оцінена в сучасному культурознавчому дискурсі.

Ш. Каріг протягом тривалого часу працювала у видавництві «Еуропа», була старшим редактором відділу слов'янських літератур. Вона добре володіла кількома слов'янськими мовами, зокрема й українською, підтримувала творчі та дружні контакти з чільними представниками українського письменства – О. Гончаром, Ю. Щербак, Г. Кочуром. Її перу належить кілька публікацій про літературне життя в Україні, вступних статей до ви-

даних угорською мовою творів українських митців. За редакцією Каріг вийшла в Угорщині спадщина Т. Шевченка, Лесі Українки, В. Стефаніка, І. Франка, М. Коцюбинського, Ю. Яновського, О. Довженка, В. Земляка, Ю. Щербака, В. Дрозда, І. Драча. Як зазначають науковці, з іменем цієї діячки «пов'язане становлення сучасної угорської україністики» [Некролог 1999, с. 8].

Серед важливих здобутків Ш. Каріг варто виокремити кілька змістовних антологій, що репрезентують різні за жанром майстерні зразки української літератури – як класичні, так і найновіші. Це поетична антологія «Ukrán költők» («Українські поети») (1970), збірка повістей «Ismerősöm, az oroszlan» («Мій знайомий лев») (1977), уже згадані нами антології малої прози «Ukrán elbeszélők» («Українські оповідачі») та «Napralforgók. Mai ukrán elbeszélések» («Соняшники. Сучасні українські оповідання»).

Варто наголосити, що твори деяких прозаїків-шістдесятників друкувалися в тогочасних періодичних виданнях Угорщини – «Nagyvilág» («Всесвіт»), «Szovjet Irodalom» («Радянська література») тощо, а також виходили окремими книгами, як приміром, проза Валерія Шевчука та Володимира Дрозда. В українській літературній періодиці 70-80-х років час від часу з'являлися матеріали, що інформували читачів про переклади національної белетристики іншими мовами, а також ознайомлювали з особистостями перекладачів, що працюють у цій галузі. На особливу увагу заслуговують рецензії, оглядові статті та дисертаційна робота Ангеліни Гедеш. Дослідниця послідовно стежила за новими проявами угорсько-українського літературного «діалогу», регулярно друкувала в україно- та угорськомовній пресі інформацію про нові видання та працю перекладачів. За її спостереженням, в українсько-угорських літературних взаєминах післявоєнного періоду виділяються три етапи: 1) 1946 – початок 50-х років, 2) середина 50-х – початок 60-х років, 3) 60-ті роки – до теперішнього часу (другої половини 80-х років – Е.Б.)» (переклад з російської – Е. Б.) [Гедеш 1987, с. 5 – 6]. Третій період означено авторкою як найвищий етап цих контактів, що «характеризується оживленням і збагаченням їх найважливіших сфер і форм» (переклад з російської – Е. Б.) [Гедеш 1987, с. 6].

У рецензії на видання «Napralforgók. Mai ukrán elbeszélések» А.Гедеш, не вдаючись до детального аналізу ідейно-тематичної наповненості оповідань, що увійшли до збірника, наголошує на морально-етичних шуканнях тогочасної української літератури, тенденціях аналітико-філософського розкриття дійсності. Вона відзначає «високий художній рівень перекладів, здійснених в основному відомими митцями слова Ласло Шандором, Юдіт Шандор, Шарою Каріг, Палом Мішлеї, Анною Бойтар, Ержибет Бродскі, Борбалою Сейпе, які давно заявили про себе як знавці історії, побуту, мови і культури українського народу, що й забезпечило виданню авторитет і визнання» [Гедеш 1983, с. 162].

«Творчі» портрети відомих угорських пере-

кладачів постають також у публікаціях І. Мегели [Мегела 1984], Ф.Погребенника та І.Цапулича [Погребенник 1982], Ю. Щербака [Щербак 1973] та ін. У сучасному ж літературознавстві бракує ґрунтовних матеріалів, які б системно висвітлювали питання про міжлітературну «комунікацію» в другій половині ХХ століття, коли вона була дуже-таки продуктивною. Цим умотивовується актуальність вивчення зазначеної наукової проблеми.

Виклад основного матеріалу. Різномасштабно висвітленню обширу угорської інтерпретації новелістики українських митців-шістдесятників сприятиме звернення до антологій «Ukrán elbeszélők» та «Napralforgók. Mai ukrán elbeszélések». Ці видання відзначаються фаховим підходом до підбору матеріалу та його компонування. Вони містять наукові та редакторські коментарі. У всьому цьому простежується вправна «рука» упорядника – Шари Каріг. Про її професіоналізм як літературознавця, людини з неабияким естетичним чуттям свідчить, насамперед, вибір до зазначених збірників творів, які дають уявлення і про індивідуальний стиль авторів, і про загальні новаторські тенденції в українському літературному просторі того часу. Відібрані тексти добре відображають динаміку розвитку української прози, а також творчу еволюцію окремих письменників, як наприклад, В. Шевчука, який дебютував реалістичними творами, а згодом став яскравим представником «хімерної прози» в українській літературі, і в його епічних творах почали домінувати риси поезики неobaroko. Ці ознаки притаманні уміщеному в наступній антології творі – «Диявол, якого нема».

Позитивно також, що Ш. Каріг ознайомлює угорського читача зі зовсім «свіжою» художньою продукцією, адже перші публікації митців-шістдесятників з'явилися фактично за кілька років до виходу книги, всередині 60-х років. Подібно скомпонуванню й наступна антологія «Napralforgók», у якій оце відчуття літературного «пульсу» простежимо в усьому масиві відібраних художніх текстів. Представлені твори – справді оригінальні й вартісні художні здобутки, які свідчать про суттєве піднесення українського художнього слова в другій половині ХХ століття.

У згаданих антологіях Шара Каріг постає і як талановитий перекладач. У виконаному нею угорськомовному варіанті репрезентовано твори О. Довженка «Воля до життя» («Élniakarás»), В. Симоненка «Дума про діда» («Ballada a nagyapámról»), «Весілля Опанаса Крокви» («Opasz Krokva menyegzője»), І. Вільде «Сестра Ізидора» («Izador huga»).

Завдяки Каріг вперше з'являються в угорській інтерпретації прозові тексти шістдесятника В. Симоненка. Зі збірки «Вино з троянд» (1965) обрано різні, особливо цікаві з наративного та жанрового боку речі – новелу-баладу «Весілля Опанаса Крокви» та ліричну автобіографічну новелу «Дума про діда». Добре чуття українського слова дає змогу авторці зберегти змістову та поетикальну наповненість першоджерел, вдало відтворити їх настроєвий діапазон. Щодо рівня цих перекладів справедливо

є оцінка Ю. Щербака: «Як природжений стиліст, як людина з безхитрим почуттям стилю, Шара Каріг тонко розуміється в різних мовних шарах, складних синтаксичних структурах, знаходячи для них точні угорські відповідники» [Щербак 1973, с. 169].

В антології «Ukrán elbeszélők» уміщено також переклади творів письменників-шістдесятників Р. Іваничука («Побий мене!» – «Üss meg!»), Б. Харчука («Смерть Вусті» – «Vusztya halála»), Гр. Тютюнника («Сито, сито...» – «Szita, szita»), Є. Гуцала («У полі білий кінь» – «Fehér ló a mezőn»), В. Дрозда («Білий кінь Шептало» – «Septala, a fehér ló»), В. Шевчука («Єва – сестра Адамова» – «Éva, Ádám testvére»).

Угорськомовні варіанти цих творів здійснені Анною та Ендре Бойтарами, Своєю Грігаші та Дьєрдем Радо. Усі ці особистості зробили значний внесок у поширення українського письменства на угорських теренах, тому їхня праця заслуговує на детальне й усебічне наукове висвітлення. Зупинимося лише на окремих аспектах їх перекладацької практики.

Цілісність видання «Ukrán elbeszélők» забезпечує кваліфікована післямова Е. Бойтара про розвиток української малої прози. Тут загалом окреслено еволюцію малих епічних жанрів, наголошено на здобутках найскравіших українських прозаїків. Щодо доробку сучасних Е. Бойтара авторів зазначено: «На початку 60-х років, зрозумілим чином, в українській літературі залишив слід новий дидактизм: викриття протизаконності, усвідомлення важливості індивіда, суб'єкта, потреба у виробленні нових моральних норм на деякий час змінили інтонацію окремих творів на більш моралізаторську, безпосередньо тенденційну» (переклад з угорської – Е.Б.) [Vojtár 1968, с. 587]. Звичайно ж, автор післямови в кінці 60-х років ще не мав змоги оцінити весь масштаб оновлення українського письменства періоду «хрущовської відлиги», зате він зумів оптимістично передбачити її подальше якісне збагачення.

Заслуговує на увагу, окрім літературознавчих публікацій, і перекладацька діяльність Е. Бойтара. В антології «Ukrán elbeszélők» уміщено здійснений ним угорськомовний текст оповідання Ю. Щербака «Хай насниться янгол» («Álmodj angyalkával»). Хоча в українському літературознавстві Ю. Щербака вважають близьким до шістдесятників, та Е. Бойтар презентує його як чільного їх представника.

Найбільше в галузі перекладу прози Ю. Щербака зробила Анна Бойтар – дружина Е. Бойтара. У її угорській інтерпретації з'явилися твори «Як на війні», «Маленька футбольна команда», «Хроніка міста Ярополя», «Бар'єр несумісності», кілька оповідань. Угорські читачі змогли сприйняти рідною мовою художньо опрацьовані А. Бойтар класичні кразки української літератури – «Фарбований лис» І. Франка, «За готар» О. Кобилянської, «Чорна рада» П. Куліша. Завдяки титанічній праці цієї діячки в аналізованих нами виданнях представлені угорською мовою твори В. Шевчука, В. Дрозда, Р. Іваничука, Б. Харчука, Ю. Щербака. Різна за поетикою мала проза цих письменників вимагала

від інтерпретатора неабиякої мистецької обдарованості, уміння точно, із збереженням національного «аромату» і водночас стильової неповторності підібрати художньо наснажені угорські еквіваленти. І справді, як твердить А.Гедеш, «наполеглива, зосереджена у праці над словом, над відтворенням першооснови, перекладачка прагне не збіднити твір, домогтися художньої адекватності» [Гедеш 1985, с. 129]. Це засвідчує, наприклад, переклад оповідання «Білий кінь Шептало», де центральним є алегоричний образ коня, через який майстерно оприявнюється проблема особистості в тоталітарному суспільстві.

А. Бойтар уміло інтерпретує й художні тексти цілком іншого гатунку. В антології опубліковано також новелу Р. Іваничука «Побий мене!». Твір має класичну новелістичну структуру: він лаконічний, з психологічним пуантом, незвичайною розв'язкою. Вдалий добір словесних (мовних) відповідників допомагає авторці зберегти психологічну «щільність» першоджерела, відобразити вправність українського митця, що згодом стане більш відомим як автор численних історичних романів.

Специфічний колорит має і творчість Валерія Шевчука, постать якого і донині залишається магістральною в розвитку національної прози філігранного, інтелектуального спрямування. У збірнику «Ukrán elbeszélők» його творчу особистість репрезентує оповідання «Єва – сестра Адамова». А. Бойтар добре передала в угорському перекладі психологізм твору, лірично забарвлені описи природи, індивідуальне мовлення персонажів. Укладачу та інтерпретатору твору через цей зразок ранньої прози В. Шевчука вдалося явити угорському читачеві його як митця-неореаліста.

На окрему увагу заслуговує і переклад угорською мовою новели Григора Тютюнника «Сито, сито...», здійснений Д. Радо. Зауважимо, що в антології «Narraforgók» творчість цього непересічного українського майстра малого жанру не представлена. Припускаємо, це пов'язано з тим, що життєва доля письменника в 1980 році трагічно обірвалася, а укладачі видання робили акцент саме на тогочасному дискурсі української малої прози. Усе ж «Сито, сито...» – не єдиний твір Гр. Тютюнника, представлений в угорськомовному варіанті. Після 1968 року переклади окремих новел митця («Оддавали Катрю», «Три плачі над Степаном») друкувалися в угорських періодичних виданнях, а його повість «Облога» увійшла до збірника «Ismerősöm, az orosz lán» («Мій знайомий лев»). Усі ці переклади реалізував Пал Мішлєй.

Слід зазначити, що відтворити етноментальний колорит прози Гр. Тютюнника є досить складно, а нівеляція цієї особливості письменницького почерку призводить до руйнування її стрижневої художньої та ідейної специфіки. Тож цікаво простежити, як це вдається Д. Радо у процесі угорської інтерпретації новели «Сито, сито...». Аналізований твір – дуже непростий для відтворення іншою мовою художній текст. І зумовлено це насамперед тим, що його головним персонажем є

хлопчик-підліток Ілько, від імені якого ведеться оповідь. Першоособова нарація, що передбачає оприявлення дитячого мовлення та світосприйняття, а також уміння Гр. Тютюнника натурально, живо передавати їх засобами художнього слова вимагали від перекладача максимального «занурення» в цю стихію, щоб зберегти колорит і місткість письма українського автора. На нашу думку, Д. Радо вдало відображає в угорському варіанті іронічно-гумористичний характер індивідуального мовлення Ілька. Не можна без усмішки читати такі внутрішні монологи та репліки хлопчика: «Хто там? – питаю так сердито, що миші на горі, чую, так і приснули в усі боки» [Тютюнник 1966, с. 109] («Ki az? – kérdezem olyan mérgesen, hogy még az egerek is a padláson, hallom, szerteszét ugrándoznak» [Ukrán elbeszélők 1968, с. 507]); «Ба! Не впізнав. Як би ж я впізнав кризь двері! Та ще вночі» [Тютюнник 1966, с. 109] («No és? Nem ismertem meg. Hogy ismertem volna meg az ajtón keresztül? Ráadásul éjszaka!» [Ukrán elbeszélők 1968, с.508]); «Зятику, зятику!» Тут ось ноги померзли, а їм – «зятику». Навприпились!» [Тютюнник 1966, с. 109] («Kisvőlegény, kisvőlegény!» Nekem majd lefagy a lábam, ő meg «kisvőlegény!» – Jól behavazódott» [Ukrán elbeszélők 1968, с. 508]) (тут автор перекладу, щоправда, не знаходить вдалого відповідника до діалектного слова «навприпились», що означає «надокучливо домагатися», і замінює його на «jól behavazódott», що перекладається як «сильно засніжило», а замість «зятику» вживає «kisvőlegény», що дослівно означає «малий жених, малий наречений»); «Вони завжди отак зі мною здоровкаються, та ще й підморгують, як маленькому» [Тютюнник 1966, с. 109] («Mindig így kedélyeskedik velem, még rám is kacsint, mint valami taknyosra» [Ukrán elbeszélők 1968, с. 508]). І в угорському варіанті, як бачимо, ці уривки звучать не менш «живо», колоритно. Як і контрастна до них щемливо-трагічна кінцівка з каскадом риторичних питань та незакінчених речень: «Сито, сито! Ти святу муку сієш... А де наш тато?.. Скажи мені правду... Святу правду... А де наш тато?.. Сніг...» [Тютюнник 1966, с. 118] – «Szita, szita! Szórod a szent lisztet... De hol az apánk?.. Mondd meg az igazat... A szent igazat... Hol az apánk?.. Havazik...» [Ukrán elbeszélők 1968, с. 513].

У новелі «Сито, сито...», як і в багатьох інших творах Гр. Тютюнника, головними персонажами є діти, які мають своєрідну психічну структуру: вони рано «подорослішали» і по-своєму, а таки розуміють трагічні наслідки воєнних подій і усвідомлюють свою життєву місію у зв'язку з ними. Такі персонажі дуже близькі Гр.Тютюннику, вони автобіографічні. Саме тому віддзеркалити це в перекладі – першорядне завдання іншомовного інтерпретатора. Зацитовані вище уривки, а в цілому і весь текст угорського варіанта новели Гр. Тютюнника засвідчують майстерність роботи Д. Радо-перекладача.

Багато зробила в галузі перекладу і Єва Грігаші – «представник еліти висококваліфікованих май-

стрів науково-публіцистичного й художнього перекладу» [Зінченко-Параска 2012]. Її внесок у справу поширення українського та світового письменства в Угорщині досить вагомий. На думку дослідників, «представлені угорському читачу твори Шевченка, Франка, Стефаніка, Яновського, Пушкіна, Достоевського, Фонвізіна, Блока, Булгакова, Пастернака, Горація, Бехера, Арагона, Шеллі, Готьє... – справжні взірці цього жанру» [Зінченко-Параска 2012].

Є. Грігаші народилася в місті Берегові на Закарпатті, сформувалася як особистість у двомовному середовищі. У 1959 році переселилася до Угорщини, у 2000-2002 роках була головним редактором часопису українців Угорщини «Громада». Є. Грігаші відома і як авторка поетичної збірки «Asszony a tükörrel» («Жінка з дзеркалом»), що, на наше переконання, зумовило особливий інтерес перекладачки до поетичних художніх текстів. Невипадковим є звернення письменниці і до творчого доробку Євгена Гуцала – одного з найліричніших українських прозаїків-шістдесятників. У виданні «Ukrán elbeszélők» уміщено переклад його новели «У полі білий кінь». У цьому творі домінує тема старості й наближення людини до життєвої межі. Через ліричний образ білого коня, якого бачить головний персонаж Тимофій, персоніфікується передчуття мудрою старою людиною своєї смерті. Є. Грігаші вправно відтворює угорською мовою як картини, у яких переважає ліричне начало (опис зовнішності персонажа, пейзажі, образ білого коня, спогади з минулого, що фактично постають як галюцинаторні видіння), так і діалогічне мовлення персонажів – розмову діда Тимофія з сусідом Василем. Перекладачка максимально точна у передачі реплік персонажів, намагається зберегти й багатство виражальних художніх засобів, якими рясніє художнє полотно Є. Гуцала.

Закономірно, що в наступній антології «Narraforgók» у перекладі Є. Грігаші постають ще дві новели Є. Гуцала – «У синьому небі я висію ліс» («Erdőt ültetek a kék égben») та «Пенсія на сина» («A nyugdíj»). Твір «Пенсія на сина» дещо співзвучний за тематикою з новелою «У полі білий кінь». Головна героїня Марфа – чуйна самотня стара жінка, що не втомлюється ділитися своєю добротою і всім, що має, з односельцями, а особливо з Варкою Штиховою. В угорському художньому варіанті Є. Грігаші вдається зберегти той лірично-щемливий, співчутливий серпанок, який присутній в оригіналі.

У новелі «У синьому небі я висію ліс», заголовок якої викликає асоціації з фактично однойменним віршем поета і прозаїка М. Вінграновського, Є. Гуцало являє читачеві ще одну грань свого прозового обдарування – творити, як він сам називав, «ексцентричні» оповідання. Не випадково головним персонажем тут є хлопчик Миколка Коструба, що має крила і незвичайний дар – літати. Його найкращим другом є пес Боніфаций. Оповідач з теплим усміхом, з іронією ділиться з читачем своїми спогадами про «химерного» хлопчика. Елементи фантастики, вигадки, незвичайних метаморфоз, до яких вдається Є. Гуцало, є ніби віддзеркаленням

художнього світу самого Миколи Вінграновського, що є прототипом головного персонажа.

Зазначені прикмети ідіостилю М. Вінграновського простежуються в новелах, якими представлена його мала проза в антології «Napralforgók». Це твори «Наш батько» («Aránk») та «Скриня» («A láda»), майстерний переклад яких здійснив Дьєрдь Суцманн. Завдяки цій публікації український шістдесятник М. Вінграновський уперше відкрився угорському читачеві як талановитий прозаїк.

Розглядаючи угорські переклади новелістики письменників-шістдесятників, представлені в угорських антологіях, мусимо віддати належне ще одній знаковій постаті у сфері художнього перекладу – Палу Мішлеї, який не лише інтерпретував чимало якісних зразків українського письменства, а й написав біографічні довідки про авторів, твори яких увійшли до антології «Napralforgók».

Пал Мішлеї в 1963-67 роках був слухачем українського відділення Київського університету, а в 1969-1970 роках працював тут викладачем угорської мови та літератури на філологічному факультеті [Гедеш 1986, с. 162–163]. Це дало йому змогу вивчити українську мову, пізнати краще українську культуру, познайомитися з багатьма митцями. Таким чином, П. Мішлеї був добре ознайомлений з літературною ситуацією в Україні. У перекладацькому активі відомого науковця зразки давньоруської літератури, роман «Свпраксія» П. Загребельного, окремі твори Гр. Тютюнника, В. Шевчука, О. Гончара, Ю. Щербака та ін. На рідній мові він репрезентує угорському читачеві новели шістдесятників Р. Іваничука «Сива ніч», М. Кравчука «Гіркий цвіт полину», «Балада про хутірське джерело», В. Дрозда «Як я народився». Щоб представити перекладацьку тактику П. Мішлеї, звернемо увагу на майстерний переклад ним новели Р. Іваничука «Сива ніч».

Це психологічна лірична мініатюра, сюжетну основу якої становить конфлікт між чоловіком та дружиною, що фактично триває вже багато років, відтоді, як Іван мав інтимні стосунки з іншою жінкою, котра завагітніла й народила від нього дитину. Подієве полотно цього твору розгортається у внутрішніх монологіях головних персонажів. У творі зображено довгу й безсонну ніч, протягом якої герої переосмислюють та емоційно переживають минуле. Колишня зрада чоловіка стає для бездітної пари порятунком для їхнього сімейного життя, а ця «сива» ніч – переломним моментом, що дає змогу подолати психологічну прірву між ними: «А коли порудили чорні сволоки і ніч розтрусилася своєю сивину на голови двом людям, що не спали, два виточені профілі з силуетів стали живими обличчями. Тоді зустрілися сірі, як цей досвіток, Іванові очі з синіми, мов ранкове небо, Маріїними, довго вдивлялися дві пари очей одні в одних, поки не зрозуміли, що ця ніч була спільною для них і що вони вперше за багато років не роздирали її навпіл» [Іванчук 2004, с. 68 – 69]. Тут має місце екзистенційна комунікація між героями.

І перед перекладачем стояло важливе завдання – цей емпатичний, глибоко психологічний контакт відтворити іншою мовою. Аналіз угорськомовного тексту підтверджує, що Палу Мішлеї це добре вдається. І намагання достеменно відтворити текст на змістовому рівні не призводить до послаблення ліричної складової в прототексті. Ось як звучить наведений вище уривок в угорському варіанті: «A hajnali derengés ezüst szint hintett a két álmatlan ember fejére, s a homályban kirajzolódó sziluettek lassanként élő arccá változtak. Ivan hajnalszürke szeme találkozott Marija égszinkék szemével. Csak nézték egymást, és megértették, hogy hosszú évek óta ez volt az első közös éjszakájuk, mert ez az éjszaka osztatlanul az övék volt» [Napralforgók 1982, с. 196].

Загалом же, до антології «Napralforgók» увійшло 35 творів малих жанрів 22 авторів. Слід віддати належне укладачам, які, незважаючи на соцреалістичний дискурс літературного простору того часу, зуміли представити в цій книзі широту тематичного та поетикального діапазону української белетристики того часу, продемонструвати модерністичний струмінь у ній, наявність елементів різних стильових практик. Про це мовиться й в анотації до видання: «Ця добірка хоч-не-хоч засвідчує тісний зв'язок сучасної української прози та лірики, не лише тому, що серед творців малої прози багато хто на спині Пегаса вирушив до літератури, а тому, що поетичне звучання оповідань часто нагадує балади, героїчні пісні, голосіння за померлими та любовні зізнання» (переклад з угорської – Е.Б.) [Napralforgók 1982]. Ці прикмети добре ілюструють, насамперед, твори відомих митців-шістдесятників – Р. Іваничука, М. Вінграновського, Є. Гуцала, Н. Бічуї (до речі, як свідчать укладачі, її проза тут уперше перекладена угорською мовою), В. Шевчука, В. Дрозда, В. Близнеця.

Висновки. У цілому можемо підсумувати, що в Угорщині в другій половині ХХ ст. проза українських письменників-шістдесятників зайняла значне місце в культурному просторі як література високих художніх зразків, новаторська формою і змістом, цікава сучасникам, співзвучна своїм гуманістичним, загальнолюдським пафосом. Не випадково плеяду митців такої літератури було представлено читачеві в окремих антологіях. Багато зробила для популяризації української малої прози Шара Каріг, майстерно впоралися із перекладацькими завданнями Пал Мішлеї, Ендре та Анна Бойтари, Єва Грігаші, Дьєрдь Радо, Дьєрдь Суцманн та інші майстри художнього перекладу. У проаналізованих збірниках «Ukrán elbeszélők» та «Napralforgók» фахово відібрано різні за тематикою та стильовою домінантою тексти, що засвідчують високий ідейно-психологічний та художній рівень новелістики того часу. Вважаємо, що колосальна праця згаданих нами угорських перекладачів недостатньо поцінована та осмислена вченими-літературознавцями, тому заслуговує на належний науковий аналіз. Актуальність такого завдання передбачає перспективу подальших наукових студій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гедеш А. Перекладацький світ подружжя Бойтарів. *Vsesvit*. 1985. № 6. С. 129.
2. Гедеш А. Україніст з-над Дунаю. *Vsesvit*. 1986. № 4. С.162–164.
3. Гедеш А. Утверджуючи життя [Рец.: Napraforgók. Mai ukrán elbeszélések. Europa könyvkiadó. Budapest, 1982. Упорядкувала Шара Каріг]. *Vsesvit*. 1983. №11. С.161–162.
4. Гедеш А. Украинско-венгерские литературные взаимосвязи и творчество Олеса Гончара в их контексте : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.01.04, 10.01.02. Киев, 1987. 19 с.
5. Герасимова Г. П. Каріг Шара. *Енциклопедія сучасної України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=9822 (дата звернення: 20.07.2019).
6. Дончик В. Неосвоєне багатство. *З потоку літ і літпотоку*. К., 2003. С. 160–181.
7. Зінченко-Параска В. Пам'яті Єви Грігаші. *Громада*. 2012. Жовтень-грудень. № 4 (120). URL: http://hromada.hu/2012/nom_120/poezija/eva.html (дата звернення: 13.07.2019).
8. Іванчук Р. Одна хлібина на двох: Новели про любов. Львів: Срібне слово, 2004. 160 с.
9. Мегела І. Її творча манера. *Літературна Україна*. 1984. № 19. 9 травня. С. 7.
10. Пам'яті колеги – угорської перекладачки, літературознавця Шари Каріг: Некролог. *Літературна Україна*. 1999. 18 лют. С. 8.
11. Погребенник Ф., Цапулич І. На ниві дружби і братерства. *Vsesvit*. 1982. № 11. С. 175–176.
12. Тютюнник Г. Зав'язь. Оповідання. К.: Молодь, 1966. 158 с.
13. Щербак Ю. Шара Каріг. *Vsesvit*. 1973. № 4. С.167–170.
14. Bojtár E. Utószó. *Ukrán elbeszélők*. Vál. Karig S. Budapest. Europa. 1968. 581–587.
15. Napraforgók. Mai ukrán elbeszélések. Vál. és szerk. Karig S. Budapest. Europa. 1982. 504 с.
16. Ukrán elbeszélők. Vál. Karig S. Budapest. Europa. 1968. 607 с.

REFERENCES

1. Hediess A. (1985) Perekladatskyi svit podruzhzhia Boitariv. [The translation world of the Boitars]. *Vsesvit*. № 6. S. 129 [in Ukrainian].
2. Hediess A. (1986) Ukrainist z-nad Dunaiu. [Ukrainist from above the Danube]. *Vsesvit*. № 4. S.162–164 [in Ukrainian].
3. Hediess A. (1982) Utverdzhuiuchy zhyttia [Rets.: Napraforgók. Mai ukrán elbeszélések. Europa könyvkiadó. Budapest. Uporiadkuvala Shara Karih]. [Claiming the life. Review]. *Vsesvit*. №11. S.161–162 [in Ukrainian].
4. Ged'esh A. (1987) Ukrainsko-vengerskie literaturny'e vzaimosvyazi i tvorchestvo Olesya Gonchara v ikh kontekste [Ukrainian-Hungarian literary relationships and the work of Oles Honchar in their context]: avtoref. diss. ... kand. filol. nauk : 10.01.04, 10.01.02. Kiev. 19 s. [in Russian].
5. Herasymova H. P. Karig Shara. [Karig Shara]. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=9822 (data zvernennia: 20.07.2019) [in Ukrainian].
6. Donchuk V. (2003) Neosvoiene bahatstvo. Z potoku lit i litpotoku. [Undeveloped wealth]. K. S. 160–181 [in Ukrainian].
7. Zinchenko-Paraska V. Pamiati Yevy Grigashi. [In memory of Eva Grigashi]. *Hromada*. 2012. Zhovtenhuden. №4 (120). URL: http://hromada.hu/2012/nom_120/poezija/eva.html (data zvernennia: 13.07.2019) [in Ukrainian].
8. Ivanychuk R. (2004) Odnа khlibyna na dvokh: Novely pro liubov. [One loaf of bread for two. Novels about love]. Lviv: Sribne slovo. 160 s. [in Ukrainian].
9. Mehela I. (1984) Yii tvorcha manera. [Her creative manner]. *Literaturna Ukraina*. №19. 9 travnia. S. 7 [in Ukrainian].
10. Pamiati kolehy – uhorskoї perekladachky, literaturoznavtsia Shary Karih: Nekroloh. (1999) [In memory of a colleague – Hungarian translator, literary scholar Shara Karig: Obituary]. *Literaturna Ukraina*. 18 liut. S. 8 [in Ukrainian].
11. Pohrebennyk F., Tsapulych I. (1982) Na nyvi druzhby i braterstva. [On the field of friendship and brotherhood]. *Vsesvit*. № 11. S. 175–176 [in Ukrainian].
12. Tiutiunyk H. (1966) Zaviaz. Opovidannia. [Ovary. Short story]. K.: Molod. 158 s. [in Ukrainian].
13. Shcherbak Yu. (1973) Shara Karih. [Karig Shara]. *Vsesvit*. № 4. S. 167–170 [in Ukrainian].
14. Bojtár E. (1968) Utószó. *Ukrán elbeszélők*. Vál. Karig S. Budapest. Europa. S. 581–587 [in Hungarian].
15. Napraforgók. (1982) Mai ukrán elbeszélések. Vál. és szerk. Karig S. Budapest. Europa. 504 s. [in Hungarian].
16. Ukrán elbeszélők. (1968) Vál. Karig S. Budapest. Europa. 607 s. [in Hungarian].

FLASH FICTION OF UKRAINIAN WRITERS OF THE SIXTIES
IN ITS TRANSLATION INTO HUNGARIAN

Abstract. The paper examines the translations of Ukrainian samples of flash fiction writers of the sixties into Hungarian. There are no modern scientific works in Ukrainian literary studies that would highlight this aspect of Ukrainian-Hungarian inter-literary contacts.

The most complete description of the novelistics belonging to the pen of writers of the sixties is represented in two thorough anthologies – «Ukrán elbeszélők» («Ukrainian Storytellers») (1968) and «Napralforgók. Mai ukrán elbeszélések» («Sunflowers. Contemporary Ukrainian Stories») (1982). The material of these editions provides a general overview of the latest trends selected in the Ukrainian prose of the second half of the twentieth century, as well as belles-lettres texts, including the works by V. Drozd, Gr. Tyutyunnyk, E. Gutsalo, V. Shevchuk and R. Ivanychuk.

The exceptional role of the compiler and translator Shara Karig in the process of popularizing Ukrainian literature has been emphasized in the paper. It has been demonstrated that Pal Mishlei, Andrew and Anna Boitori, Eva Grigashi, György Rado, György Susmann and other masters of translation have been very skilful in translating tasks. Different texts in terms of topics and style professionally selected to attest the ideological-psychological, genre-style and artistic richness of Ukrainian flash fiction writers of the sixties and eighties as well as the evolution of individual artists are compiled in «Ukrán elbeszélők» and «Napralforgók» collections. All the translations under analysis testify to the skill of the translators, their ability to convey adequately by means of another language the content and artistic specificity of different artistic expressions of the texts, to reproduce the peculiarities of the author's individual style.

As a conclusion it has been stressed that in Soviet times the prose of Ukrainian writers of the sixties was presented to a Hungarian reader in the form of several anthological editions. Due to the fact that enormous work of the Hungarian translators mentioned above is appreciated and comprehended insufficiently by literary scholars it deserves a proper scientific evaluation, and points to the relevance and perspectives of further scientific studies.

Keywords: Ukrainian literature, the writers of sixties, literary translation, anthology, flash fiction.

Стаття надійшла до редакції 15 вересня 2019 р.

© Балла Е., 2019 р.

Евеліна Балла – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; доцент кафедри української мови та культури Ніредьгазького університету, Ніредьгаза, Угорщина; <https://orcid.org/0000-0001-9460-331X>

Evelina Balla – Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of Ukrainian Literature, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; Associate Professor of the Department of Ukrainian Language and Culture, University of Nyíregyháza, Nyíregyháza, Hungary; <https://orcid.org/0000-0001-9460-331X>